

KAARI UTRIO Vendela

TAMMI

KAARI UTRIO

Vendela

© OY AMANITA PRODUCTION LTD. 1989–2016

PAINETTU EU:SSA

ISBN 978-951-31-9021-7

KIRJAN KESKEISET HENKILÖT

ovat kutakuinkin siinä järjestyksessä kuin he esiintyvät.

Historialliset henkilöt on merkitty tähdellä.

Vendela Dalhus, orpo neito
Kirstinä Kurki, parantaja, Vendelan täti
Nicolaus Kurki, kaniikki, Vendelan isosetä
Kehrä, Vendelan piika
Göbelin Holst, Turun porvari
Ermentrude Holst, hänen tyttärensä
Hartman Garse, Kiskon Tuurilan ritari
Sigge Basse, hänen aseenkantajansa
Hirvo Kyykäärmeenpoika, Tuurilan huovipäällikkö
Vitkar, huovi
* Tord Bonde, ruotsalainen rälssimies
Henrik Helko, Kiskon kappalainen
Harittu, Tuurilan vouti
Botilda, hänen vaimonsa
Mielitty, jalkavaimo
Yö, paimenpoika
Mattis Ingonen, Perniön Huovilan herra
* Bengt Laurensso, Viipurin linnanpäällikkö
Judit Dalhus, hänen vaimonsa
Iliana Winholt, rouva Juditin tytär
* Ragnhild Sunesdotter, linnanneito
* Henneke Dume, Viipurin linnan alipäällikkö
* Fulrad Dume, hänen veljensä
* Greta Dume, heidän sisarensa
* Bo Jonsson Grip, Ruotsinmaan drotsi
Herman Winholt, merirosvo
Arnack Dalhus, merirosvo
Cristianus, Vehkalahden kirkkoherra
Malin Paksu, Kastaalin portto

1
TURKU 1371

1. luku

A.D. 1371

– Vendela, tuolla on sinun tuleva aviomiehesi.

Vendela Dalhusin katse pyyhkäisi läpi hämärän, täyden kirkon. Hän joutui kääntämään päätään ennen kuin näki miehen, joka seisoi Pyhän Sigfrid-piispan uutuuttaan kirkkaan patsaan juurella.

Vendela Dalhus henkäisi ihastuneena.

Mies oli kookas, paljon pitempi keskustelukumppaniaan, leveäharteinen ja jäntevä. Musta taipuisa tukka oli lyhyeksi leikattu ja leuka sileäksi ajettu. Ruskettuneet kasvot olivat kaidat, ilme oli kopea ja tuuheat kulmakarvat kaartuivat uhkaavina mustien silmien yllä.

Vendela Dalhus tunsi kaikki turkulaiset, mutta tätä miestä hän ei ollut koskaan nähnyt. Muukalaisen ryhti oli korskea ja hänen asunsa oli kallis; ruskea kirjailtu verkamekko, turkisvuorinen viitta ja pehmeät saappaat ilmaisivat miehen jalosukuisiksi. Miekkansa hän oli joutunut toisten tavoin jättämään tuomiokirkon asehuoneeseen, mutta hän oli selvästi soturi: tottunut käskemään ja toimimaan.

Muukalainen keskusteli turkulaisen porvarin Göbelin Holstin kanssa. Miehet puhuivat täyteen ääneen piittaamatta suurestikaan piispa Johannes Westfalista ja tuomiorovasti Winandus Winandista, jotka toimittivat alttarilla Pyhän Neitsyen nativitasmessua. Samalla tavalla toimitteli asioitaan muukin kirkkoväki, vaikenen vain hostian kohottamisen hetkellä ja jatkoi sitten juttuaan. Syysmaarian messu

veti Turkuun koko Suomen ja puolet Hämettä, Satakuntaa ja Uut-
tamaata; silloin piti vaihtaa kuulumiset, hoidella kauppoja ja sopia
maanvaihtoista.

Vendela Dalhusin takana jotkut naiset hieroivat vaihtokauppaa
kankaista; toisella oli pala sinistä lyypekkiläistä ja toisella ruskeaa
flanderilaista sekä siihen sopivaa nauhaa. Naiset eivät osanneet sopia
kaupoistaan ja kävivät lopulta rähisten ja sättien toistensa hiuksiin.
Piispan messuamasta tappelu ei keskeyttänyt, mutta kirkonisäntä tuli
tomerana piikkisauvansa kanssa ja tyrkki naiset erilleen.

Tappelijoiden ympärille oli kerääntynyt katsojien kehä. Vendela
Dalhus pysytteli siitä matkan päässä, hän ei halunnut vaikuttaa ute-
liaalta. Hän vilkaisi varovasti kirkon poikki pitkää upeasti pukeu-
tunutta muukalaista ja kohtasi yllättäen ylimielisen huvittuneen il-
meen. Miehen silmät olivat niin tummat, että ne näyttivät melkein
mustilta.

Minun tuleva aviomieheni! Vendela huokasi itsekseen autuaasti
ja hymyili ujosti miehelle – sehän oli nyt sallittua. Muuten Vendela
Dalhus ei olisi ollut edes näkevinään miestä, eihän toki, siveä neito.
Mutta domina Kirstinä Kurjen sanoista ei voinut erehtyä.

Jollakin ihmeellisellä tavalla täti oli pystynyt järjestämään Vendela
Dalhusille, mitättömälle vaikkakin hyväsuokuiselle orpotytölle, avio-
liiton tämän suurenmoisen ritarin kanssa. Vendela ei voinut käsit-
tää, miten se oli tapahtunut, mutta varmasti kaniikki Nicolaus Kur-
ki oli käyttänyt vaikutusvaltaansa ja ehkä myös Kokemäen mahta-
vat Kurjet, Vendela-neidon äidinpuolen sukulaiset.

Vendela Dalhusin hymy levisi vilpittömäksi iloksi hänen pienil-
le kasvoilleen.

Vieras ritari vastasi äkkiä Vendelan hymyyn, ikävystynyt kopeus
katosi teräviltä tummilta kasvoilta ja silmät vetäytyivät naurunvii-
ruiksi. Mies näytti nuorelta ja kujeilevalta. Sitten porvari Göbelin
Holst sanoi jotakin ja mies kääntyi pois.

Mutta Vendela Dalhus kohotti katseensa tuomiokirkon hämyi-
siin, suitsutusta tuoksuviin holveihin ja hänen altis sydämensä kiit-
ti Pyhää Neitsyttä, joka oli suonut palvelijattarelleen tällaisen ilon.

– Memento etiam, domine, famulorum famularumque tuarum, qui nos precesserunt cum signo fidei. Et dormiunt in somno pacis. Muista, Herra, myös palvelijoitasi ja palvelijattaritasi, jotka ovat uskossa käyneet edellämme ja nukkuvat rauhan unessa.

Vendela-neito polvistui. Hän polvistui aina tässä messun kohdassa ja luki Ave Marian äitivainajansa sielun autuudeksi. Kun hän nousi, muukalainen oli kadonnut. Jäljellä piispan patsaan alla oli vain pulleaksi turvonnut hyväntahtoinen porvari Göbelin Holst. Huomatessaan Vendela Dalhusin katseen porvari Holst kumarsi arvokkaasti ja Vendela niiasi silmät maahan luotuina. Sitten neito tutki salaa kirkon katseellaan nähdäkseen muukalaisen, mutta tämä oli jo mennyt. Vendela ei huolestunut: hän näkisi miehen pian uudestaan, viimeistään sitten, kun kihlaus solmittaisiin ja hän saisi miehen kädestä sormuksen.

Vendela-neito kurkottui domina Kirstinä Kurjen puoleen.

– Kuka hän on?

Vaikka eihän sillä ollut väliä. Mies oli ylhäinen ja rikas, sen näki hänen varusteistaan, mutta Vendela Dalhus olisi seurannut vaikka maakuoppaan tuota äkkiä syttyvää hymyä, joka lämmitti kivi-
sen kirkon.

– Toki sinä Göbelin Holstin tunnet, täti sanoi hämmästyneenä.

– Kuka oli se toinen mies – ritari? Vendela kysyi, ja jossakin hänen sisässään alkoi kuroutua jääkylmä ydin, kuin kova pieni kivi joka kasvoi.

– Ylhäinen herrako? domina Kirstinä tuumi hajamielisesti. – Hän oli kaiketi herra Hartman Garse, kuningas Albrektin ritari. Hänen kartanonsa Tuurila on Kiskossa, mutta harvoin häntä näkee täällä Itämaassa. Ritari Hartman on drotsi Bo Jonsson Gripin miehiä. Tukholmassa hän taitaa oleskella parhaasta päästä, tai kuninkaan hovissa.

– Niin, Vendela Dalhus kuiskasi.

Domina Kirstinä Kurki vilkaisi nopeasti sisarentyttären ilmeetömiä kasvoja.

– Häntä älä katsele lainkaan, domina sanoi jyrkästi. – Hänen kaltaisensa eivät ole sinua varten, Vendela Dalhus.

– Eivät tietenkään.

Eivät tietenkään valtakunnan herrat olleet turkulaisia orpopyttöjä varten. Valtakunnan herrat naivat maita ja kartanoita, vaikutusvaltaa ja omaisuutta, suuria suhteita ja aarrearkkuja. Vendela Dalhussilla ei ollut omaisuutta eikä suurta sukua eikä mitään muutakaan. Vendela Dalhusin piti katsoa maahan, hän ei saanut edes vilkaista aurinkoa; mutta hän oli sen nyt tehnyt ja häikäistynyt, eikä hän piitannut vaikka olisi saanut vaeltaa sokeana lopun elämänsä.

– Pax Domini sit semper vobiscum. Herran rauha olkoon aina teidän kanssanne, piispa Johannes Westfal lauloi kiireettömästi, komeasta messuäänestään nauttien. Vendela-neito risti itsensä ja valmistautui lähtemään kirkosta. Domina Kirstinäkin nousi polvityynyiltään ja noustessaan nyökkäsi ystävällisesti porvari Göbelin Holsille.

Silloin Vendela ymmärsi, ketä domina Kirstinä oli itse asiassa tarkoittanut puhuessaan tulevasta aviomiehestä.

Ulkona satoi ja Vendela Dalhus veti viittansa hupun pänsä suojaksi. Tuomiokirkosta oli vain muutaman kymmenen askelen matka Pyhän Sigfridin taloon Kroopin ja Jokikadun kulmaan, mutta Vendelan sievät solkikengät ehdivät kastua matkalla, sillä Turun kujat virtasivat mutaisena vellinä Aurajokeen.

Sisällä keittotuvassa piika otti domina Kirstinän ja Vendelan määrät viitat ja ryhtyi kuivattelemaan niitä tulen ääressä. Domina Kirstinä valitsi vyöltään avaimen ja avasi maustekirstunsa.

– Minun on valmistettava sedällesi kuuma viini. Tässä kardemumma, jauha se.

Vendela-neito otti varoen vastaan kallisarvoiset mausteet domina Kirstinän rasiasta. Domina itse alkoi lämmittää punaista viiniä ruukussa tulen vieressä. Hän hämmensi viiniä koko ajan ja lisäsi hitaasti joukkoon hunajaa. Vendela jauhoi pienessä huhmaressa mausteet, kardemumman ja kanelin, ja sekoitti ne pieneen tippaan viiniä. Domina Kirstinä antoi mausteitten liueta viinissä ja viinin kuumentua, kunnes se höyrysi mutta ei kiehunut.

– Malja, domina Kirstinä komensi. Piika toi laajasuisen tinamaljan ja levitti sen päälle kankaan. Domina Kirstinä siivilöi viinin kankaan läpi maljaan, niin että kaikki maustemurut jäivät kankaaseen. Sitten kangas sidottiin mytyksi: sillä maustettaisiin vielä monta ateriaa.

Koko aikana kukaan ei sanonut sanaakaan Pyhän Sigfridin talon keittotuvassa. Kaniikki Nicolauksen päivittäisen viinin valmistaminen oli juhlallinen ja tarkka tapahtuma. Joka sen pilasi höpötyksillään, löysi itsensä pian joko piiskauspaalusta tai joutui kerrassaan pois paikastaan.

Domina Kirstinä kaatoi höyryävän viinin maljasta kapeakaulaiseen kannuun. Maljan pohjalle jäi pieni tilkka sen jälkeen kun kannu oli täynnä.

– Vie viini sedällesi.

Vendela Dalhus kietoi kuuman kannun pehmeään liinaan ja asteli varovasti kannua pidellen pienen sateisen pihamaan poikki Pyhän Sigfridin talon tupaan. Sinne päästäkseen piti kiivetä puuportaita toiseen kerrokseen, sillä Pyhän Sigfridin talon matala alakerta oli kivistä muurattu varastohuone. Siellä säilytettiin kaniikki Nicolauksen runsaita varastoja, jotka hän keräsi palkkapitäjästään Lohjalta. Kivituvan lattian alla oli vielä holvattu kellari, mutta sinne saivat mennä vain domina Kirstinä ja kaniikki itse.

Kivituvan toinen kerros oli jykevästä hirsistä rakennettu huone, jossa asui Turun tuomiokapitulin kaniikki Nicolaus Kurki. Vendela kapusi portaat kannua varjellen ja astui sisään setänsä tupaan, jonne hän sai tulla vain kutsuttuna tai domina Kirstinän lähettämänä.

Vendela-neito niiasi syvään.

– Viini, dominus Nicolaus.

Kaniikki istui korkeaselkäisessä tuolissaan silmät ummessa. Vendela Dalhus ei osannut edes arvata, kuinka vanha Nicolaus Kurki oli. Koska hän oli Vendelan äidin Magdaleena Kurjen setä, hänen täytyi olla käsittämättömän vanha.

Kaniikki avasi silmänsä, nousi ja otti korkeasta arkusta hopeisen pikarin. Arkku ei ollut lukittu, mutta Vendela ei voinut kuvitella

kenenkään varastavan mitään kaniikki Nicolaukselta. Salama olisi lyönyt kuoliaaksi jokaisen, joka olisi edes ajatellut sellaista pyhäinhäpäisyä. Kaniikkia pelättiin Pyhän Sigfridin talossa niin, että domina Kirstinän oli helppo pitää sekä papinrengit että piiat hyvässä järjestyksessä.

Kaniikki Nicolaus Kurki ei ollut julma mies – ei, Pyhän Sigfridin talossa ei käytetty ruoskaa eikä piikkisauvaa lainkaan niin yleisesti kuin taloissa oli tapana. Kaniikissa oli pelottavaa hänen hyinen kylmyytensä, hänen täydellinen välinpitämättömyytensä muista ihmisistä ja heidän kohtaloistaan. Joskus rauhanriikkoja yritti selitellä tekojaan. Silloin kaniikin liikkumaton vedenvärinen katse antoi syntisen pian ymmärtää, että kaniikin kannalta oli täysin samantekevää, mitä selittäjä oli tehnyt ja miksi ja oliko hän yleensä elossa vai kuollut. Sellaista tunteettomuutta ei tavallinen ihminen voinut kestää. Siksi Pyhän Sigfridin talon väki domina Kirstinää myöten pysytteli mieluummin poissa kaniikin läheisyydestä. Ja siksi Vendela-neito lähetettiin viemään kaniikille hänen ruokansa ja juomansa.

Kaikista Pyhän Sigfridin talon asukkaista Vendela Dalhus oli se, joka pelkäsi kaniikkia vähiten jos lainkaan. Hän oli lapsesta lähtien tottunut kaniikki Nicolauksen olemukseen. Hän tiesi, että piittämättömyyden takana oli ennemminkin hajamielisyys kuin tyllyys.

Kaniikki Nicolaus ojensi hopeapikarin ja Vendela kaatoi siihen höyryävää juomaa. Vanhus lämmitteli käsiään nopeasti kuumenevan pikarin ympärillä. Tupa oli kylmä ja nihkeän kostea pitkään jatkuneitten sateiden jälkeen, mutta tulta ei tietenkään sytytetty ennen Mikonpäivää. Siihen oli vielä kolme viikkoa.

- Oliko tuomiorovasti kirkossa?
- Oli kyllä, dominus.
- Ja minkälaisessa kunnossa hän oli?
- Kaksi kuoripoikaa tuki häntä, dominus.
- Hm, kaniikki Nicolaus urahti tyytyväisenä. – Oliko kasvoiltaan punakka vai harmaa?
- Harmaa, armollinen herra.
- Oliko suun ympärystä sininen?

– Ei vielä, armollinen herra, Vendela Dalhus ravisti päätään pahoitellen. – Mutta muuten Winandus Winandi näytti kovin sairaalta.

– Jaha, kaniikki nuuhki viinin tuoksua ja maistoi sitten varoen polttamasta huuliaan kuumaan hopeareunaan. – Sitten täytyy vain odotella.

– Niin, armollinen herra, Vendela sanoi myötätuntoisesti niin kuin hänen odotettiin sanovan. – Luenko sinulle, dominus?

– Lue vain, lapsi.

Kaniikki nojautui taaksepäin tuolissaan ja sulki silmänsä. Vendela-neito meni tuvan takaseinälle. Siellä sijaitsi kaniikki Nicolaus Kurjen kirjasto, kolme kirjaa: ruotsinkielinen Södermanlannin laki, saksankielinen pieni legendaario ja kauniisti koristeltu latinankielinen rukouskirja. Vendela Dalhusin tehtävä oli pitää kirjat järjestyksessä, pölyttöminä ja kauniisti sijoitettuina hyllyyn selkä seinään päin. Kukaan muu kuin Vendela ja kaniikki itse ei saanut koskea kirjoihin, ei edes domina Kirstinä Kurki.

Kysymättä Vendela-neito otti esiin saksankielisen legendaarion. Kaniikki Nicolaus halusi kuunnella yksinkertaisia, vähän typeriä mutta hurskaita tarinoita nauttiessaan mausteviiniään. Kirja oli pieni niin että Vendela pystyi helposti nostamaan sen hyllyltä syliinsä. Hän alkoi lukea Pyhän Perpetuan pyhimyslegendaa yksitoikkosella äänellä. Sekä kaniikki että neito osasivat tarinat ulkoa. Vendelan luenta oli vain taustääni, jota kuunnellessaan kaniikki Nicolaus Kurki pohdiskeli elämäänsä, asemaansa ja ennen kaikkea tuomiorovasti Winandus Winandin elämää ja sen pituutta, joka jo nyt oli osoittautunut kohtuuttomaksi.

Kuka olisi osannut arvata, että ukko olisi niin sietämättömän sitkeähenkinen? Kaiken järjen mukaan hänen olisi pitänyt lahota tuomiokirkon lattian alla jo kymmenen vuotta. Ja kaniikki Nicolaus Kurjen olisi pitänyt istua tuomiorovastin talossa ja nauttia tuomiorovastin tuloja.

Niin, itse asiassa Nicolaus Kurjen oikea paikka oli Kuusiston piispankartano ja hänelle oikeuden mukaan kuuluvat tulot olivat piis-

panpöydän tulot. Mutta helpompi oli sietää Johannes Westfalia piispana – miehellä oli sentään takanaan rahakas ja vaikutusvaltainen Westfalin suku – kuin kitisevää ukko Winandusta tuomiorovastina.

Vendela Dalhus karautti saksalaisia kurkkuarriään ja kahlasi läpi Pyhän Perpetuan, Pyhän Afran ja lopuksi Pyhän Venantiuksen, joka oli hänen mielestään erityisen vastenmielinen. Venantius-parkaa ruoskittiin, häntä poltettiin soihduilla, hänet ripustettiin roikkumaan pää alaspäin palavan nuotion ylle, hänen hampaansa lyötiin suusta ja leukansa murrettiin, hänet heitettiin leijonien luolaan ja syöstiin alas jyrkän teeltä, ja kun mikään ei auttanut, roomalaiset löivät lopuksi nuorukaisen pään poikki. Vendela ei ymmärtänyt, miksi kaniikki Nicolaus piti tästä tarinasta ylitse muiden, ellei siten kuvitellut kilpailijaansa tuomiorovasti Winandusta Venantiuksen asemaan. Nimikin oli sama.

Vendela vilkuili välillä kaniikkia tämän maistellessa viiniä silmät ummessa. Vendela tiesi täsmälleen, mitä kaniikki Nicolaus ajatteli, ja se oli hänestä hieman surumielistä ja vähän huvittavaa. Kaniikki Nicolaus oli mahtava mies, joka oli tehnyt elämänsä niin mukavaksi kuin ihminen yleensä saattoi. Silti hän piinasi itseään päivästä päivään, vuodesta vuoteen sellaisella, jota oli mahdotonta saavuttaa. Eikö hän ymmärtänyt, että hän oli itse samanlainen ukko kuin tuomiorovasti Winandus – sillä erolla, että tuomiorovasti sentään raahautui vielä messuun kun taas kaniikki tuskin liikahti tuvastaan?

Vendela-neito huoautti kevyesti ja lepuutti hetken ääntään. Kaniikin katkeruus oli sinänsä samantekevää niin kauan kuin Pyhän Sigfridin talossa riitti leipää ja olutta. Ja sitä hän riitti: kaniikki Nicolaus Kurki ei ikinä antanut anteeksi ainuttakaan viljavakkaa tai kapahaukea, joka hänen kymmenyksiinsä kuului, ei vaikka hänen collectorinsa olisi joutunut viemään köyhän lesken siemenviljan. Niin oli oikein ja Pyhässä kirjassa määrätty; antakaa keisarille, mikä keisarin on, ja kaniikille kaikki loput.

Eikä Vendelalla ollut hätää Pyhän Sigfridin talossa. Kaniikki Nicolaus oli aina ollut hajamielisen ystävällinen pienelle orpotytölle. Kaniikista oli mukava kuljettaa mukanaan palvovaa pikkutyttöä. Kou-

lumestarina ollessaan hän otti Vendela Dalhusin mukaansa koulutaloon vain lukkarin kiusaksi. Lukkari oli kiukkuinen, kaniikki huvittunut, ja Vendela Dalhus oppi lukemaan.

Lukkari, nuori ja kiivas Herran palvelija, vaati itsestään käytettävän latinankielistä nimitystä *campanarius*. Hän piti täysin sopimatomana, että naispuolinen olento astui katedraalikoulun pyhille oljille. Hän piti huolen siitä, ettei tuomiokirkon kissoissa ollut ainutakaan narttua, ja jos hän olisi voinut karkottaa naaraspuoliset rotat, hiiret ja naakat siunatuista suojusta, hän olisi sen tehnyt.

Campanarius oli juuri sellainen henkilö, jonka kiusaaminen tuotti huvia pitkästyneelle, katedraalikoulun räkänokkiin kyllästyneelle oppineelle herralle, joka odotteli nimitystä tuomiorovastiksi minä päivänä tahansa. Pieni suloinen tyttö, tummakutrinen palvovasti hymyilevä lapsukainen, kuului sen sijaan luonnostaan koulumestarin maailmaan ikään kuin korvauksena pahankurisista teineistä, jotka harrastivat Turun saunojen porttoja enemmän kuin Donatuksen latinan kielioppia.

Vendela Dalhusin oli helppo oppia lukemaan. Häntä ei piinattu selkäsaunoilla, seisotettu nurkassa, kiusattu korvapuusteilla. Hän vain istui hiljaa, kuunteli ja hymyili enkelimäisesti heti kun huomasi jonkun katsovan. Nöyrä hymy oli köyhän neidon toiseksi kallein omaisuus, sen hän ymmärsi jo hyvin pienenä. Ja sen hän suunnasi nyt kaniikki Nicolaukseen, jonka hengitys oli käynyt miellyttävän tasaiseksi.

– Haluatko, että minä jatkan lukemista, *dominus*? Vendela kuis-kasi. Kaniikki ei vastannut; Vendela varoi puhumasta niin kovaa, että olisi erehdyksessä herättänyt sedän. Hän nousi ja irrotti putoamaisillaan olevan pikarin vanhuksen kädestä. Siinä oli vielä tilkkanen viiniä, jo jäähtynyttä, mutta kuitenkin huumaavan suloista, kun se liukui alas Vendela Dalhusin kurkusta.

Vendela-neito ei pitänyt kiirettä järjestellessään lämmintä välilyä nukkuvan kaniikin peitteeksi. Pyhän Sigfridin talon päätupa oli komea huone, jossa Vendela viihtyi erinomaisesti. Seiniä kiertäviä lavitsoita peittivät penkkityynyt, jotka Vendela itse oli kir-

jaillut, seinillä riippui kankaita vetoa torjumassa, pienen ikkunan peittona ei ollut häränrakkokalvo vaan vihreä, pyöreisiin lyijykehysiin upotettu lasi, ja lattialla oli olkien sijasta kaksi valtavaa karhunaljaa.

Huonekalujakin kaniikilla oli, korkeaselkäinen, käsinojallinen tuoli, tamminen lukupulpetti, jonka ääressä Vendela-neito seiso i lukiessaan, ja pitkä, kaiverruksin koristettu ja osittain maalattu arkku. Arkussa säilytettiin kaniikki Nicolauksen upeita kaapuja. Arkusta levisi tupaan vieno tuoksu. Dominuksen tuolin vieressä seiso i korkea kynttilänjalka, jossa oli paksu vahakynttilä kuin kirkossa – sitä ei toki poltettu tällaisena syyspäivänä, jolloin näki vielä lukeakin ilman valkeaa.

Sellaisessa tuvassa kelpasi kaniikin hautoa kaunojaan. Vendela Dalhus olisi viettänyt puolen päivää polvillaan elämänsä loppuun asti, jos olisi saanut asua sellaisessa mukavuudessa ja ylellisyydessä.

Vendela asetti kirjan huolellisesti takaisin hyllyyn. Kirja oli kaikkein halvinta laatua, jossakin saksalaisessa luostarissa huolimattomasti jäljennetty surkealle pergamentille. Värejä kirjassa ei ollut eikä muita kuvia kuin siellä täällä sivun laidassa pitkätukkainen, muodikkaaseen asentoon vääntynyt nainen ja virnistelevä paholainen valtavan kalunsa kanssa. Silti kirja oli käsittämättömän rahausuman arvoinen.

Vendela Dalhus toivoi, että kaniikki Nicolaus tuhla i runsaita tulojaan vielä yhden kirjan hankkimiseen. Hän olisi iloinen mistä tahansa kirjasta kunhan se olisi uusi. Vendela osasi ulkoa legendat ja Södermanlannin lain ja rukouskirjan; lukeminen ei ollut enää lukemista.

Pikkuneitona Vendela ei ollut vielä ymmärtänyt, että nuoren neidon ei koskaan pitänyt kysyä miksi. Silloin Vendela oli kysynyt kaniikki Nicolaukselta, miksi dominus vaivautui opettamaan hänet lukemaan, jopa kirjoittamaan puikolla hiekkaan.

– Huvikseni, kaniikki oli vastannut, ja Vendela uskoi, sillä hän oli liian mitätön, jotta kaniikki olisi vaivautunut valehtelemaan hänelle. Vendela-neito tiesi, ettei korkea sukulainen piitannut Vendelas-

ta itsestään: niin kauan kuin Vendela oli hänen mielestään hauska, kuin tanssiva karhu, niin kauan neito saattoi tuntea itsensä turvatuksi. Sen jälkeen oli aivan sama, mitä hänelle tapahtui.

Domina Kirstinä Kurki katseli mieltävästi sisarentytärtään. Vendela Dalhus istui Pyhän Sigfridin talon keittotuvan lavitsalla kädesään pieni puukuppi, jossa oli tasan puolet siitä viinistä, jonka domina Kirstinä oli säästänyt heille. Domina Kirstinällä ei ollut tietenkään lupaa ottaa pisaraakaan kaniikki Nicolauksen viinistä, mutta tavan mukaan taloudenhoitaja varasti tietyn määrän siinä kuin piikat ja rengitkin. Domina Kirstinä osasi kyllä panna oman osansa talteen pahan päivän varalle. Eihän ollut oletettavissa, että kaniikki Nicolaus eläisi ikuisesti.

Juuri kaniikki Nicolauksen kuoleman varalta domina Kirstinä oli ryhtynyt järjestelyihin, joista hän aikoi nyt kertoa Vendela Dalhusille. Ja oman kuolemansa varalta, sillä Kirstinä Kurki oli parantaja ja hän tiesi, että kipu, joka poltti hänen vatsaansa, veisi hänet muuttaman kuukauden kuluessa tuomiokirkon lattiapaaden alle. Kirstinä Kurjen oli astuttava Tuonelaan. Pappien puheet saattoivat olla avuksi siinä asiassa, mutta domina Kirstinä ei pitänyt epävarmuudesta. Sen vuoksi hän oli tehnyt useita matkoja Turun ympäristöön lehtoihin, jotka vain harvat enää tunsivat, ja vienyt ruokauhreja vainajille.

– Sinä kaiketi ymmärsit, mitä minä tarkoitin äsken messussa? domina Kirstinä kysyi tarpeettomasti, sillä ei ollut kovin monta asiaa, joita Vendela Dalhus ei olisi ymmärtänyt.

– Kyllä, domina, sisarentytär vastasi kuuliaisesti. Hänen sormensa pitelivät kuppia täysin rauhallisesti eikä hänen poskillaan voinut erottaa kiihtymyksen punaa. Se oli luonnotonta, domina Kirstinä ajatteli. Nuori neito tietää, että keskustellaan hänen avioliitostaan. Neidon pitäisi punastua, painaa päänsä, kyynelehtiä.

Mutta Vendela Dalhusilla oli vain kaksi ilmettä. Joko hän oli vakavan tarkkaavainen tai hymyili huikaisevan kirkkaasti. Domina Kirstinä Kurki, joka oli hoivannut tyttöä tämän syntymästä asti, tiesi, että kumpikaan ilme ei kertonut mitään siitä, mitä tytön mielessä liikkui.

Mutta kuinka kaunis Vendela olikaan! Lapsi oli niin kaunis, että häntä katsoessaan domina Kirstinä Kurki, ruma, romuluinen nainen, johon kukaan mies ei ollut koskaan kajonnut, tunsi suoranaiselta kipua siitä ilosta, että hän oli saanut edes katsella kukkasen kasvavan.

Vendelan silmiinpistävin piirre olivat hänet hiuksensa: valtava, tummanruskea kiharoitten pörrö, joka ei ollut koskaan suostunut palmikoitavaksi. Domina Kirstinä oli repinyt tyttösen hiuksia luukammalla, jakanut ne osiin ja palmikoinut nauhojen kanssa letkiksi, joka oli paksu ja jäykkä kuin halko. Se jökötti omituisen näköisenä pikkutytön selässä melkein yhtä suurena kuin tytön oma hento ruumis. Kahta Ave Mariaa ei ehtinyt sanoa ennen kuin koko hirmuinen työ oli tiessään: liukkaat kiharat kiemurtelivat itsensä irti nauhoista ja kuohuivat Vendelan pään ympärillä kuin välkehtivä koski. Lopulta domina Kirstinä antoi periksi. Tyttö sai pitää hiuksensa vapaina kunhan sitoi otsalleen nauhan siveytensä merkiksi.

Vendelan kulmat ja ripset olivat tummat niin kuin hänen hiuksensakin, tuuheat ja kaartuvat. Kulmakarvat olivat korkealla otsalla ja antoivat tytölle täysin erehdyttävästi hieman hämmästyneen ilmeen. Raskaat luomet painuivat ujoini purppuransinisten silmien päälle. Vendelan silmät olivat pyöreät ja suuret kuin kaniikki Nicolauksen tinavadit ja täynnä viatonta ihmetystä.

Vendelan nenä oli suora ja siro, hänen suunsa oli punainen ja pyöreä, huulet aina vähän raollaan. Kun Vendela Dalhus rävytti auki mustikkasilmänsä, hän näytti hämmästyneeltä lapselta. Kun hän hymyili, hänen poskiinsa ilmestyivät ujoini hymykuopat. Vendela Dalhus olisi voinut olla Turun tuomiokirkon alituisesti hymyvän Pyhän Neitsyen puisen patsaan mallina; hän näytti niin suloiselta, lempeältä ja viattomalta, että hänet olisi sellaisenaan voinut nostaa pylvään nenään.

Kauneus ja köyhyys, se oli paha yhdistelmä. Kirstinä Kurjen vatsassa poltti kuin hiillos; hänen oli nähtävä Vendela turvattuna ennen kuin hän sai antaa periksi taudille.

– Sinä et ole mitään, niin kuin hyvin tiedät, Kirstinä Kurki sanoi Vendelalle. Neito, joka oli kuullut nuo sanat joka päivä niin kauan kuin saattoi muistaa, nyökkäsi nöyrästi.

– Sinulla ei ole penninkiäkään tarjota myötäjaisiksi aviomiehelle, joka ottaa sinut elätettäväkseen, domina Kirstinä jatkoi.

– Eikö kaniikki Nicolaukselta voi odottaa mitään – monet papismiehet tukevat sukulaisneitojaan myötäjaisillä? Vendela uskalsi sanoa ääneen asian, jota hän oli usein ajatellut.

– Sinun setäsi, domina Kirstinä sanoi koleasti, – ei luovu äyritysestäkään kenenkään muun kuin itsensä hyväksi. Onhan hän eläntänyt sinua jo kuusitoista vuotta – tosin kaiketi omaksi huvikseen.

Se Vendela Dalhusin oli pakko myöntää.

– Eikä sinulla ole takanasi mahtavaa sukua, jonka vaikutusvaltaan tuleva miehesi voisi luottaa.

– Olihan äiti sentään Kurkien sukua, Vendela-neito huomautti.

– Äitisi on maatonut jo kuusitoista vuotta ja Kurkien suku on suuri, ei siellä välitetä yhdestä naispuolen orpotytöstä.

Se oli niin ikävällä tavalla totta, ettei Vendela Dalhus sanonut mitään.

– Eikä äitisi avioliitto tee Kurkia ainakaan ystävällisemmiksi sinua kohtaan, domina Kirstinä sanoi terävästi ja napsautti äkkiä suunsa kiinni.

Vendela Dalhus katsoi tättään hämmästyneenä, eikä domina Kirstinä nytkään tiennyt, oliko ihmetys todellista vai johtuiko se vain Vendelan lapsenkasvoista.

– Isäni oli kuitenkin jalosyntyinen.

Domina Kirstinä tarkasteli viinikuppiaan ja rykäisi vaivautuneena.

– No... oli mikä oli. Arnick Dalhus oli riikalaisen palkkaritarin poika. Ja hän on nyt joka tapauksessa kuollut, hänkin.

Vendela-neito antoi viattoman hämmennyksen viipyä kasvoillaan. Hänestä tuntui, että tati valehteli tai ei ainakaan kertonut kaikkea; siltä tuntui aina, kun Vendela yritti ottaa puheeksi isänsä. Ehkä se johtui vain siitä, että isä oli hylännyt soturin kunniakkaan ammatin

ja ryhtynyt merikapteeniksi, laivuriksi. Sen seurauksena Vendelalla ei ollut yhtään mitään: Arnick Dalhus laivoineen oli kalojen syötävänä Itämeren pohjassa, eikä Vendela muistanut isäänsä sen enempää kuin äitiäänkään, joka oli menehtynyt synnyttäessään hänet.

– Minä olen tehnyt parhaani, lapsi, domina Kirstinä sanoi väsyneesti. – Olen opettanut sinulle parantamisesta kaiken, minkä tiedän. Se ei ole vielä paljon. Saat nähdä, että hyväksi parantajaksi tullaan vain parantamalla, tutkimalla ihmisiä ja heidän vaivojaan ja seuraamalla, miten lääkkeet itse kuhunkin vaikuttavat. Mutta yrtit tunnet ja tiedät, milloin ne on kerättävä. Voit ansaita elantosi pelkästään valmistamalla lääkkeitä, jos olet taitava ja ahkera. Ja sitä hän sinä olet, sisarentytär.

Vendela Dalhus hymyili hellää ja melkein huomaamatonta hymyä. Ankara domina Kirstinä, vaativa opettaja, oli ainoa ihminen, jota neito Vendela sydämestään rakasti.

– Ja voihan sinulla olla jotakin etua siitä, että osaat lukea ja kirjoittaa, pohti domina Kirstinä. Hänen äänensävyensä kertoi, ettei hän pitänyt kaniikki NicoIauksen Vendelalle opettamia taitoja kovinkaan suuressa arvossa.

– Minua on kovasti surettanut sinun tulevaisuutesi, lapsi. Sinun on vaikea saada kunniallista aviomiestä ilman myötäjäisiä. Kauneutesi vuoksi pääsisit kyllä jonkun rälssimiehen jalkavaimoksi – mutta se ei ole kohtalo, jota toivon Kurkien tyttärelle.

Sitä ei myöskään Vendela toivonut, sillä vaikka jalkavaimon kanssa olisi tehty kunniallinen sopimus, hänen lapsensa eivät voineet koskaan periä isäänsä.

– Nyt on kuitenkin ilmaantunut kosija, joka on valmis ottamaan sinut vaikka ilman myötäjäisiä, domina Kirstinä yritti saada äänensä kuulostamaan iloiselta.

– Göbelin Holst, Vendela nyökkäsi.

– Kunnioitettu porvari, arvostettu kauppias, vakavarainen kaupahuone, domina Kirstinä vakuutteli.

– Porvari Holst on kovin ystävällinen ja alentuvainen köyhää tyttöä kohtaan, Vendela Dalhus kuiskasi.

Domina Kirstinä tuhahti. Ystävällinen! Himokas ukko, joka halusi vuoteeseensa nuoren neitsyen. Luultavasti Göbelin Holst oli laskenut, että pennittömästä Vendelasta tulisi nöyrä ja kuuliainen vaimo, joka hoitaisi hänet aikanaan hautaan. Mutta vaihtoehtoa ei ollut: aika oli kulumassa umpeen. Domina Kirstinää puistatti.

– Vendela, domina Kirstinä katsoi tyttöä suoraan silmiin. – Sinä olet kuudentoista, täysikasvuinen neito, vaikka ruumiiltasi olet vielä laiha ja pikkuinen. Sinä tiedät yhtä hyvin kuin minäkin, että mistään ystävällisyydestä tässä ei ole kysymys. Sinulla ei ole mitään muuta kuin kauneutesi. Se meidän täytyy myydä korkeimpaan mahdolliseen hintaan. Porvari Göbelin on halukas maksamaan avioliiton, ja se on huikea hinta. Sinulta ei tule koskaan puuttumaan mitään, sinusta tulee suuren kauppahuoneen emäntä, ja huomenlahjaksi saat Göbelin Holstilta kolmekymmentä rahamarkkaa. Niin olen sopinut sinun puolestasi.

– Kauppahuoneella tulee olemaan hyötyä minun kirjoitustaidostani, Vendela Dalhus vastasi tynnosti.

– On siinä vielä yksi este, joka saattaa osoittautua ylivoimaiseksi, Kirstinä Kurki sanoi vinosti hymyillen.

”Vendela on erinomaisen taitavasti tehty viihderomaani.”

Lasse Koskela, Parnasso

Vendela Dahlhus on elänyt syntymästään asti sukulaisten hoivissa Turussa. Hän on häikäisevän kaunis ja viisas, hänet on pienestä pitäen opetettu parantajaksi. Mutta mitä auttavat taidot ja kauneus kun neidolla ei ole myötäjäisiä?

Ritari Hartman Garse on Kiskon Tuurilan herra, mahtava valtakunnan ylimys. Hänen kaltaisiaan ei köyhän orpotytön sovi edes ajatella. Mutta Vendela Dahlhus on nähnyt ritarin Turun tuomiokirkossa. Hänen vaatimaton sydämensä on löytänyt ilon epäitsekästä rakkaudesta: Vendela ei toivo mitään, ei odota mitään, rakkaus on kylliksi.

Vendela matkustaa Turusta Viipuriin suuressa kauppiassaattueessa, jota johtaa ritari Hartman Garse... Ritarin ja parantajaneidon kiihkeä ja oikukas rakkaustarina vie kohtalonsa pyörteissä taistelevat rakastavaiset Itämaan laidalta toiselle, Viipurista Kokemäelle, Kiskosta Vehkalahdelle. Itämaa on vaarallinen paikka elää, kuninkaan valta on murtunut – kukin pitääköön huolen itsestään, ja suojat on vahvimman saalis.

#kirja

WWW.KIRJA.FI

9 789513 190217

84.2 ISBN 978-951-31-9021-7

www.tammi.fi • www.kaariutrio.fi

